

ХРИСТО ХРИСТОВ СЪЧКИ В ОГЪНЯ

chitanka.info

Нощта тихо навлезе в гората, погали реката и бавно застъпва по скалите нагоре. А те, надвиснали високо, смълчани, сякаш драго им беше да гледат водата, да слушат тихия ромон и да внимават дали там долу, дето се извива и точи реката, всичко по реда си върви и се случва.

Прибрало се беше слънцето вече, че дойде реда на луната. Тя обходи бърчината от другата страна на реката, избиколи бавно агъла^[1] на Шарен нос, пък надникна през гората, ей тъй, отвисоко да чуе тежките каменни колела на воденицата.

Таз воденица никой не помнеше откога бе до Шипковската река заклечала. Всеки я знаеше, на хвърлей от Гуня маале, точно под Шарен Нос, стоеше където реката тъй се извива, че аха да се обратно извърне и в себе си пак да се влее.

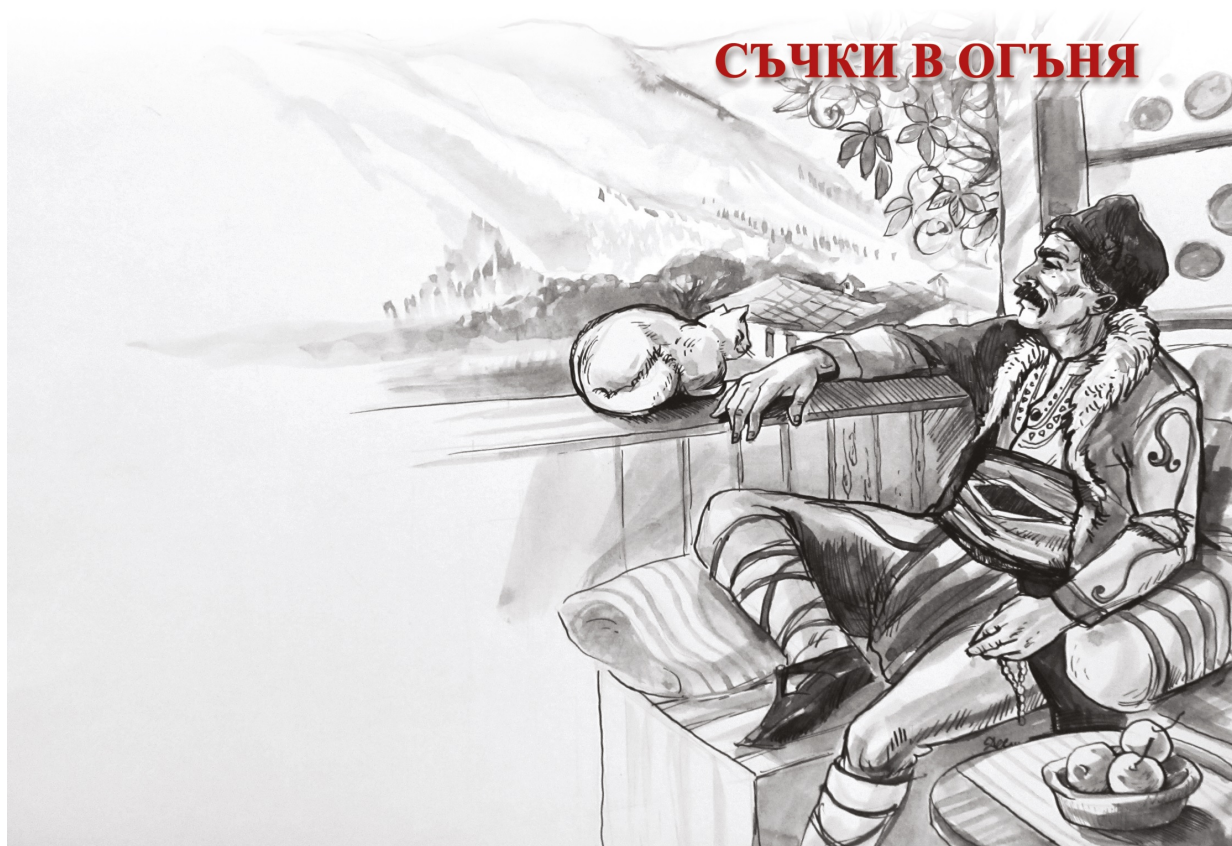
Войни^[2] минаха, хора и села се затриха, а тя с водата, гората, скалите — воденицата с тях другаруваше тука. И щом ръжта и овеса ожънат, край нея се сбираха всички тъдява. По цяла неделя се случваше тука да чакат.

И нямаше друга воденица наокол, а на мливото и хайваните, и чияците — всички са надят.

Халил мелничарят беше човек тертиплия. Внимателен се за реда — някой пред друг да не мине, ама и пъргав. Като вретена, толкова бързи му бяха ръцете. Напразно дума никой не го беше чул да отдума. Ще смели ръжта, ще си вземе уема^[3], а после другия... все тъй му минаваха дните.

А чияците сберат се, пък чакат, кога на кой редът ще му дойде.

Нощта вече влезнала беше, а те, седмина мливари, седнали край огъня, чакаха, кат е дошла да премине. И гонеха тъмнината доколкото могат. Все бяха от на Молла Сали махалата и си имаха приказка. Времето бързо щеше да мине. И в радост, и в мъка дълги години заедно бяха живели. А и с тях беше Дели Саид, сред всички на почит и видял беше много, с него всяко време в раздумки по-бързо минава.

Напредна нощта, захладна, луната се мушна, скри се под облак, а огънят, вече засилен, хвърляше дълги сенки зад тях по скалите. И кръг очертаваше светъл, а отвъд него тъмнината още по-плътна стоеше.

Мракът размърда се някак и първо мливарите чуха, а после в кръга влезе — видяха, нисък пък едър мъж, при тях ей тъй, отникъде дойде.

— İyi akşamlar^[4].

— Deli Said'i bakıyor^[5].

Изгледаха го мливарите, зорбаджия^[6] се видеше. Дели Саид търсеше и нямаше да се лесно откаже. Гледаха го, ала никой нищо не рече.

— Тукашен съм, Орхан ми думат — додаде мъжът вече на български и се усмихна. — Дели Саид търся. Неговата дума казаха се чувала тука.

Гледаше го Дели Саид, този Орхан. Един такъв, уж добре, харно говори, ама личеше, че се наглася.

— Аз съм Дели Саид — рече. — И не те знам да си тукашен. А и що на турски ни думаш, кат' си от тука?

Пришълецът пристъпи още крачка напред, приседна до огъня и продължи на български:

— Селяма^[7] както и да го речеш — все хаир е.

— То тъй, ама ти не само селям да сториш дошел си. И кат' тукашен си хортувай, тъй както тука чияците думат.

— Как хортуват тук не е важно. Вярата гледай. Тя напред трябва да бъде. От една вяра щом сме, от един сме род значи.

Орхан вече се беше настанил свойски до тях и гласът му звучеше все по — уверено.

Дели Саид го изглежда, поразбута огъня, пък му отвърна:

— Дървото дал' чам^[8] ще го речеш, меше^[9] ли — все дърво е.

— Камъкът и кремък да е, и мрамор, все камък чияците тука му думат.

Християни, мюсюлмани — ние един език говорим — вие пък на друг.

Дървото, все дърво е. Камъкът пък — камък. А на Бога как ще му речеш, Аллах ли, ил' инак, той затуй е Бог — да те разбере. На какъв език хортуваш, това рода показва.

Дели Саид знаеше: думите са като черешки. Хванеш една — пък другата тръгва. Разговорът сякаш започнал, ей-така на шега, стана сериозен.

Още с приближаването на непознатия, край огъня всички се бяха смълчали. Заслушани бяха. Но последните думи на Дели Саид и реката като че ли бе спряла да чуе. Единствено пламъкът над дървата едва доловимо пърпореше на някакъв си негов език.

Пришълецът се окашля и поде отдалече:

— Вий няма да помните, но бащите ви знаят за Ахмед Ага от Тъмръш^[10], за него съм дошел да ви разкажа. Като таз управа там, тука такава сега трябва да върнем!

— Народа значи си тръгнал да бунеш^[11]?! — рече Дели Саид. — Ти знаеш ли колко тез хора тука са мъка видели? Колко народ се изгуби, погина, а други още скитат по чужди чукари^[12].

— Знам, затова съм дошъл. За Ахмед Ага от Тъмръш да ви думам. Когато в Тъмръш сами господари си бяхте^[13].

— Ти за Тъмръш, хич недей ми хортува. Дели Саид се беше вече ядосал.

Дете беше още тогава, но знаеше онези мъчни времена. Започнала беше войната^[14]. Спомни си тълпите уплашени хора. Бягаха с ужас в очите. А после мина аскерът, не както аскер трябва да мине с ред и команди. Бяха войници окъсани, гладни, грабеха де що някой нещо завърне. Много села се подлъгаха, хората побягнаха, а те запустяха.

А и вятърът краде в село без люде. Камо ли разбита войска кат' минава. Горяха, събаряха всичко. После мир казаха, че се нейде подписал. Ама ни османска армия, ни руска някой видя мира да запази^[15].

И тръгнаха хаирсъзите да грабят и колят де когото завърнат. Тъй в неволи мина една трудна година. После, казаха: „Ред тургаме тука“. Минаха още трудни години. Уж България се събра, пък пределиха гората, пасищата, селата...^[16].

До Аин Кая пак османска управа се върна.

И граница туриха.

Между два двора тука, откак свят се помни, плет не е имало, те гранична бразда разораха.

Межда дето нивга преди не е била.

Отпървом само името ѝ граница беше. А сетне постове туриха, отсам български, османски оттатък. И мита и тука, и там — само да минеш, все трябва да плащаш.

Таз граница от Юч Тепе, Амбие кат' крадеше, с нея зор видя, кат' я беше минавал.

А в Тъмръш и селата край него по-лошо изпатили хората бяха. Щот не бяха кат' тука.

Там и при султана, пък и след войната, не си ли местен, ни турчин да си, ни българин, московец, англизин, къвто щеш да си, думата ти няма никой да чуе.

Ахмед Ага там държеше порядък. И не зарад българин бяха при Ахмед Ага отишли селата. Зарад турчин се вдигнаха там, че се отделиха. И не достлук със султана да търсят, а задето натрапен турчин за управител не щяха да имат.

— След войната — рече Саид — от Широка Лъка Григор в Тъмръшко туриха да управлява, а Ахмед Ага дясната ръка му беше. За тях мюсюлманин ли си ил' християнин, българин, турчин, напред не е нивга стояло. Ред да има, за него им беше борбата.

Кат' туриха по филибелийския терк турчина Мехмед бей да командва, тогава стана белята. Тъй му се предадаха на Ахмед Ага край Тъмръш селата. И харно при него хората живяха. Ама като пределиха гората, пак в турско ги върнаха. И от турците пак патиха, дълги години отново. И меда на султана му знаят чияците там, и жилото. И аскера му знаят. Дето мита ги прати да взимат. Там всички помнят онуй черното, манафското време^[17]. Но и оттогаз вода много изтече.

И друга война мина, че и втора^[18]. Межди няма вече тъдява. А тук, кой как на Бога хортува, туй не е важно. Минаха-заминаха войните, Орхане. Чияците остават. Да ги смразяваш пак един с друг, тая работа, да знайш е небъдна.

Дели Саид разбута огънят да засвети по-силно и продължи.

— Ако си гладен, ей там в торбата картофи има, яж. Стой край огъня докато се съмне, пък после друм. Тая, дет' я мислиш, не е за тука. Тъй да знаеш.

Пришълецът умълчан и изненадан от думите на Дели Саид ядно стана и рече:

— Отделни сме — да знаеш. На една страна сме ние, мюсюлманите, на друга българите. Тъй да помниш. Не е редно да се смесват. Различни сме. Отделно трябва да живеем. Аллах е тъй отредил.

— За Аллах не знам. Дели Саид пак разбута съчките.

— Аз огъня гледам.

Отделно думаш. Отделно, ама само дърво не гори.

Турци, мюсюлмани, християни... все тука сме раждани. Тука ще мрем.

— Виж огъня! Виждаш ли?

Дели Саид дръпна една съчка.

— Гори ли?!

Огънят колебливо я облази, после сякаш се отдръпна и плахо се стаи, съчката бавно потъмня и задимя.

— Не гори!

— Не гори я! Само дърво не гори!

Дели Саид бутна съчката обратно. Тя веднага лумна, а огънят още по-силно засвети.

— Две трябва, Орхане — тъй да знаеш.

Щом огън искаш да имаш, две трябва. Че даже и три. И оттам нагоре съчки може.

Само да са тек!

Пришълецът стана и потъна в тъмнината.

Там, откъдето беше дошъл.

[1] Агъл (огъл) — Овчарник ↑

[2] Имат се предвид Руско–турската, Балканската, както и Първата Световна война. ↑

[3] Уем — Процент който се отделя като плата за смилането ↑

[4] İyi aksamlar (Иякшамлар) — Добър вечер (тур.) ↑

[5] Deli Said'i bak uog — Търся Дели Саид (тур.) ↑

[6] Зорбаджия — Настоячив ↑

[7] Селям — Поздрав ↑

[8] Чам — Иглолистно дърво, материал от такова дърво ↑

[9] Меше — Дъб, дъбово дърво ↑

[10] Тъмръш — село в Родопска Планина, което преди Освобождението е център на голямата Рупчоска нахия. След Освобождението е за известно време център на Рупчоската околия. През 1890 г. центърът на околията от Рупчос е преместен в днешното село Хвойна. Рупчоската околия окончателно е закрыта през 1901 г. ↑

[11] Третото правителството на В. Радославов (1913 — 1918 г.) идва на власт с помощта на българските турци, както и на българите с мюсюлманско вероизповедание. Това става като се дава възможност да гласуват дори и нямащи българско гражданство мюсюлмани от Западна Тракия и Македония. Това правителство, за да ни вкара в Първата световна война, стопля отношенията с Турция, която също е съюзник на Германия. Из Родопите плъзват турски емисари, които при пълно бездействие на официалната власт започват да подтикват населението към сепаратизъм. Част от тези емисари продължават своите подривни действия и след Първата световна война ↑

[12] Уплашено и подлъгано от отстъпващите османски войски, голяма част от българо — мохамеданското население на Родопска напуска

родните си места в опит да избегне несъществуващата заплаха от поголовно клане. ↑

[13] След Освобождението и подписване на Берлинския договор, за генерал–губернатор на Източна Румелия е назначен княз Алеко Богориди. С установяването си на власт той започва административни реформи. Една от тях е преобразуването на Рупчоската околия и смяната на центъра от с. Тъмръш в с. Хвойна. Сменя българина от Широка Лъка, Григор Попов, когото местното население одобрява, тъй като е местен, познат на всички, а и има за заместник най-популярната фигура сред местното население, Ахмед Ага, като на негово място поставя турчина Мехмед Бей Кара Кехайолар. Българите мохамедани го наричат „читак“ и неodobряват тази промяна. Това назначение, както и смяната на административния център водят до брожения и „откъсване“ на седемнадесет Родопски села от Източна Румелия. Своеобразната българо-мохамеданска „република“ просъществува до 1896 г. (до смъртта на Ахмед Ага) В нея безспорният лидер, макар и само с почетни функции, е Ахмед Ага Тъмръшлията. ↑

[14] Става въпрос за Руско-турската освободителна война. След разбиването на Сюлейман Паша при Пловдив и Асеновград част от армията му се разбягва през Родопата. Граби и безчинства из родопските села, а и принуждава местното население да напуска домовете си, плашейки го с опасността да бъде изклано от руските войни. ↑

[15] След сключване на примирието от 19–31.01.1878 г. османската войска е отвъд Родопата край Беломорието. Част от руската войска остава в Пловдив. Планината Родопата е една огромна непазена територия. В нея започват вандализма, грабежи, а английската дипломация прави опит за вдигане на въстание. Като основен подбудител се изявава английският агент С. Сенклер, нарекъл се Хидает Паша. ↑

[16] През 1885 г. Княжество България и Източна Румелия се обединяват. Едно от условията Османска Турция да не навлезе с войски в новообразуваната България е от територията на страната да се предадат на Османската Империя днешният Бургаски окръг, днешният Кърджалийски окръг, както и малката помашка „република“ — Тъмръш. След дълги и сложни преговори, България отстъпва Кърджалийския санджак, както и седемнайсетте села от „Тъмръшката република“. Макар и предадени на Османска Турция, тези села запазват

относителна автономия до смъртта на Ахмед Ага. Дори султанът не оспорва властта на бележития родопчанин.

Общо на Империята след Обединението са предадени 125 села с население около 80 000 души, годишен приход от 30–40 хиляди турски лири, а като територия около 5000 кв. километра. ↑

[17] Постепенно Империята влиза в „правомощията“ си и в „Тъмръшката Република“.

Поставени са постове, митници, а там да варди междата е пратен Арабски табор. Съставен от провинили се араби живели в Бейрут, Дамаск, Джердах, Емен и Мека.

Това са били недисциплинирани, наказани войници. Местното население ги наричало „манафи“ заради тъмните им лица. Безчинствата вършени от тях там населението помни като „манафско“ черно време. ↑

[18] Става въпрос за Балканската война, както и за Първата Световна война. За България това са годините 1912 г. и 1915–1918 г. След Балканската война, както и последвалата я кратка Междусъюзническа война, България присъединява към територията си отново Кърджалийския санджак, територии в Беломорска Тракия, както и Тъмръшките села. Губим обаче Беломорска Тракия и излиза на Бяло Море след Първата световна война. По време на войната от 1912 г. село Тъмръш е изгорено и вече никога отново не се заселва. Днешните потомци на предприемчивите, смели и непокорни българо-мохамедани от Тъмръш са пръснати на територията на България и Турция. Сред тях има български офицери, както и турски фабриканти, а голяма част от кметовете на град Измир и днес са потомци на тъмръшлии. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.